

**Matti Tolvanen, Peter Saramo, Jukka Karhapää,
Anu Puustinen & Talvikki Ahonen**

Kirkkoa koskevan lainsäädännön muutoksia

Johdanto

Ortodoksisen kirkon kirkolliskokous teki vuoden 2021 marraskuussa päätöksen lainkohdista ja kirkkojärjestyksen pykälistä, joiden muuttamista se katsoi harkittaviksi. Pykälät koskivat muun muassa kanonisen perinteen ja lain yhteensovittamista, kirkollisten vaalien toimittamista sekä piispojen toimivaltaa ja työoikeudellista asemaa.

Kirkolliskokouksen päätösten pohjalta kirkollishallitus sopi Itä-Suomen yliopiston kanssa tutkimushankkeesta, joka työskenteli professori Matti Tolvasen johdolla kevään ja kesän 2022 aikana. Työryhmä esitteli raportin luonnoksen 11.6.2022 kirkolliskokouksen pitämässä seminaarissa Kuopiossa, ja teki raporttiin muutoksia ja lisäyksiä kirkolliskokousedustajien käymän keskustelun ja kommenttien perustalta. Loppuraportin työryhmä luovutti kirkollishallitukselle 22. elokuuta 2022. Esittelemme tässä katsauksessa muutamia työryhmän esityksen kohtia tausta-analyyseineen. Toivomme, että aihepiireistä ja tulevien päätösten perusteista syntyy laajempaa kirkollista tietoisuutta ja keskustelua.

Normiston rakenne

Työryhmä on pyrkinyt selkiyttämään sääntelyn rakennetta. Lain tasolla säädettäisiin kirkon perusrakenteesta, toimivaltuuksista ja asioista, jotka liittyvät julkisen vallan käyttöön. Sääntelyä siirtyisi lakia alemmalle tasolle kirkkojärjestykseen, työjärjestyksiin ja kirkollishallituksen antamiin ohjeisiin. Ehdotettu sääntely korostaisi kirkon oikeutta määrätä itse sisäisistä, uskonnon harjoittamiseen liittyvistä kysymyksistä ja näin ollen takaisi perustuslaissa säädetyn uskonnonvapauden toteutumista.

Sääntelyssä on pyritty systematiikkaan, jossa esimerkiksi piispoja koskeva sääntely olisi kootusti yhdessä paikassa. Uusi sääntely korostaisi ensinnäkin piispojen toimivallan suhdetta luottamuselinten toimivaltaan, esimerkiksi seurakuntien henkilövalinnoissa. Toiseksi sääntelyn lähtökohtana on se, että puhtaasti työoikeudelliset kysymykset kuuluvat työnantajan eli seurakunnan toimivaltaan. Kanonisen ja maallisen oikeuden yhteensovittamista olisi se, että kanonisella perusteella määrätty papin toimituskielto tai pappeuden menetys voisi johtaa lomauttamiseen ja työsuhteen purkuun.

Kirkollisiin vaaleihin liittyvät kysymykset

Työryhmän tavoitteena on ollut laatia sellainen vaaleja koskeva normisto, joka ottaa huomioon esimerkiksi mahdollisuuden siirtyä pääosin sähköiseen äänestämiseen. Tässä suhteessa ehdotettu normisto olisi Suomessa noudatettavat vaalivat huomioon ottaen varsin proaktiivinen. Lain ja kirkkojärjestyksen tasolla säänneltäisiin vaalimenettelyä varsin yleisellä tasolla ja vaalikohtainen ohjeistus olisi kirkollishallituksen tehtävänä. Toimielinten kokoonpano, tehtävät, äänioikeus ja vaalikelpoisuus määriteltäisiin entiseen tapaan lain tasolla. Sähköisessä vaalissa tulisi luonnollisesti varmistaa myös muu äänestystapa siltä varalta, etteivät kaikki äänioikeutetut voi käyttää sähköisiä välineitä. Kirkollishallituksen vaaliohjeissa määriteltäisiin se, miten kaikki äänestäjät huomioon otettava vaalitapa kussakin tapauksessa toteutettaisiin. Kirkkoherran vaali säilyisi edelleen suorana vaalina. Työryhmä ei esitä muutoksia myöskään kirkolliskokousedustajien vaaliin. Uutena sääntelynä olisi mahdollisuus kutsua vaalissa suurimmalla äänimäärällä valitsematta jäänyt ehdokas seurakunnanvaltuuston kokoukseen myös silloin, kun valittu jäsen on tilapäisesti estynyt tai esteellinen osallistumaan kokoukseen. Sääntelyllä pyritään varmistamaan se, että valtuusto olisi aina päätösvaltainen.

Kolttien edustus kirkolliskokouksessa ja seurakunnan päätöksenteossa

Merkittävä periaatteellinen uudistus koskee kolttien edustusta kirkon päätävissä elimissä. Koltilla olisi uudistuksen jälkeen edustaja kirkolliskokouksessa sekä Pohjois-Suomen seurakunnan seurakunnanvaltuustossa ja seurakun-

nanneuvostossa. Kirkolliskokousedustaja ja seurakunnanvaltuuston jäsen valittaisiin kolttien kyläkokouksessa, jossa äänioikeus olisi sidottu ortodoksisen kirkon jäsenyyteen. Pohjois-Suomen seurakunnanvaltuuston pitäisi valita seurakunnanneuvostoon kolttien edustaja. Eri vaihtoehtoja punnittuaan työryhmä päätyi esittämään mallia, jossa äänioikeus koltaedustajien valinnassa on kolttien kyläkokouksen jäsenillä. Kyläkokouksen kokoonpano määräytyy oman erillissäätelynsä mukaan. Uudella sääntelyllä kirkko osoittaisi erityistä huolenpitoa vähemmistön oikeuksien toteutumisesta. Kolttien edustus kirkon päätöksenteossa ei vähennä muiden oikeuksia. Periaatteellisesti merkittäväksi asian tekee muun muassa se, että ortodoksitkin ovat Suomessa vähemmistönä.

Kanoninen toimikunta ja piispojen päätöksenteko

Osa työryhmän esittämistä lakimuutosehdotuksista vastaa havaittuihin haasteisiin kanonisen perinteen ja etenkin työoikeudellisten säädösten yhteensovittamisessa.¹ Ratkaisuksi näihin ongelmiin on aiemmin esitetty kirkollisen ali- ja ylioikeuden palauttamista. Työryhmän toimeksiantoon sisältyikin kirkolliskokousaloite kirkollisten tuomioistuinten palauttamisesta. Varsinaisten kirkollisten tuomioistuinten perustamiselle ei Suomessa kuitenkaan ole oikeudellisia eikä poliittisia edellytyksiä. Sen sijaan työryhmä ehdotti erillisen kanonisen toimikunnan perustamista. Toimikunta valmistelisi piispan tai piispainkokouksen päätöksiä asioissa, jotka kuuluvat kanonisen perinteen ja tulkinnan piiriin. Työryhmän esityksessä on pyritty siihen, että piispainkokouksella on mahdollisimman laaja harkintavalta kanonisen toimikunnan jäseniä rekrytoitaessa. Näin ollen toimikunnan jäsenenä voi toimia esimerkiksi papistoon kuulumaton tai toiseen Ekumeenisen patriarkaatin alaiseen paikalliskirkkoon kuuluva jäsen. Kanonisen toimikunnan perustamisella pyritään parantamaan asioiden valmistelua ja hyvän hallinnon periaatteiden toteuttamista kirkollisessa, myös kanonisessa, päätöksenteossa. Kanonisten säännösten tulkinta on kirkon sisäinen asia, mutta hallintolain noudattaminen koskee myös kanonisen päätöksenteon muotoa ja menettelyä.

Kirkolliskokouksen seminaarissa keskusteltiin työryhmän jäsenten ja kirkolliskokousedustajien kesken kanonisen toimikunnan käytännön haas-

¹ Ks. Peltonen 2020, 261–263; Ikäheimo 2020.

teista, jotka liittyvät etenkin suppeaan kanoniseen osaamiseen Suomessa. Puheenvuoroissa tuotiin esille, että kanonista osaamista tulisi vahvistaa oikeustieteellisen tutkimuksen piirissä. Huomio on aiheellinen, ja kanonisen osaamisen systemaattista kehitystä tulisi edistää aktiivisesti. Kanonien tarkastelussa ainoastaan oikeustieteen piirissä voi kuitenkin olla riski niiden legalistisesta painotuksesta, joka olisi ortodoksisen tulkintaperinteen vastainen. Kanonien perusolemus ei ole esimerkiksi rangaistuksellinen, vaan pelastukseen tähtäävä ja ihmisen hengellisiä sairauksia hoitava. Kanoninen osaaminen vaatiikin siis myös laajempaa teologista osaamista.

Kanonisen perinteen osaamisen tulisi kytkeytyä vahvasti teologiseen koulutukseen, jolloin se kontekstualisoituu esimerkiksi eksegeettisen ja kirkkohistoriallisen ymmärryksen ja tiedon rinnalle. Osaamisen kehittämisen johtajatuksena tulisikin olla poikkitieteellisyys ja organisaatioiden välisten raja-aitojen ylittäminen. Lisäksi kanonisen osaamisen kehittämiseen tulisi sitoutua pitkäjänteisesti ja varata sille tarvittavat resurssit. Niin ikään kano-nikirjallisuuden saatavuus suomeksi² on tekijä, johon olisi syytä kiinnittää huomiota. Laajempi tietoisuus kanonien olemuksesta, sisällöistä ja tulkinta-perinteistä tukisi kanonisen toimikunnan työskentelyn kirkon hallintoon ja dogmaattiseen perustaan itseoikeutetusti kuuluvien kanonisten normien yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä myös kirkon jäsenten keskuudessa.³

Merkittävä muutos nykytilaan olisi myös se, että työryhmän esityksen mukaan piispa ja piispainkokous tekisivät päätökset pääsääntöisesti esittelystä. Tälläkin muutoksella korostetaan sitä, että päätöksenteossa tulee noudattaa hallintolakia ja hyvän hallinnon periaatteita riippumatta siitä, sovelletaan-ko kanonista oikeutta vai Suomen lakia.

Kirjallisuus

Heikkilä, Jelisei

2016 Kanonisen oikeuden lähteet ja tulkinnan problematiikkaa. – Ortodoksia 56. 189–208.

² Ks. mm. Heikkilä 2016, 198–199.

³ Kanonista perinnettä koskevasta yhteiskunnallisesta keskustelusta Suomessa ks. Metso 2016.

Ikäheimo, Risto

2020 Kanonisen oikeuden ja yleisen työlainsäädännön rajamailla. – Ortodoksia 60. 61–73.

Metso, Pekka

2016 Kanonit ja tasa-arvo. – Ortodoksia 56. 177–188.

Peltonen, Tuomo

2020 Regulaatiivinen pilari hallinnon institutionaalisessa muutoksessa: Tapaustutkimus Suomen ortodoksisen kirkon työsuhdekäytännöistä. – Hallinnon Tutkimus 39 (4). 255–270.